

Jan Terlouw in 1979 tijdens een ledenvergadering van D66, Foto Nationaal Archief.

[B] **RADICAAL MAAR PRAGMATISCH.
GEBUNDELDE GEDACHTEN VAN JAN TERLOUW**

Jan Terlouw is bij de jongere generatie wellicht bekender als kinderboekenschrijver dan als politicus. Wie in de jaren zeventig tot wasdom kwam, herinnert zich Terlouw echter als de charismatische voorman die, samen met oprichter Hans van Mierlo, het links-liberale D66 op de politieke kaart zette. De politicus Terlouw was bevlogen en pragmatisch. Niet gebonden aan zuilen of belangengroepen, bepleitte hij democratisering en emancipatie. En hij had zijn uiterlijk zeker niet tegen: op de achterflap van zijn autobiografische boek *Hoed u voor mensen die iets zeker weten* zie je een jongere versie van Terlouw afgebeeld, in spijkerpak, blootsvoets op het strand, de haren in de wind. In een tijdperk toen alle politici saai grijze pakken droegen en er altijd oud en vermoeid uitzagen, belichaamde Terlouw de andere tijden waarvan we aannamen dat ze waren begonnen.

Onder leiding van Terlouw behaalde D66 in 1981 een opmerkelijk goede electorale score.

De links-liberalen gingen in de regering en Terlouw werd minister. Toen de partij bij de daaropvolgende stembusgang door de kiezers werd afgestraft, verliet Terlouw de actieve politiek en werd achtereenvolgens secretaris-generaal van de Conferentie van Europese Transportministers en Commissaris van de Koningin in Gelderland. Eind 1996 ging hij met pensioen, maar bleef functies vervullen in allerlei energie-, transport- en innovatiecommissies, in natuurverenigingen en mensenrechtenorganisaties. En daarnaast bleef Terlouw (jeugd)boeken publiceren.

Hoed u voor mensen die iets zeker weten is niet het magnum opus van een man die terugblijkt op leven en werken, maar veeleer een verzameling gelegenheidsstukken uit al die verschillende sferen waarin Terlouw zich bewoog. Dat geeft weliswaar een goed beeld van zijn verschillende interesses, maar maakt de bundel ook zeer heterogeen. Je komt verhalen en gedichten tegen, cabarettteksten, toespraken, lezingen, maar ook doorwrochte essays. Terlouw is op zijn best als hij dicht blijft bij waar hij goed in is. Terlouw is bijvoorbeeld een ongeëvenaard verteller, wat iedereen die een van zijn jeugdboeken las, zal beamen. Je verneemt dat Terlouw begon met het bedenken van verhalen om zijn kruist zoet te houden. Wie kinderen weet te boeien, kan meestal ook een volwassen publiek aan. Dat bewijzen in dit boek een paar toespraken over de Tweede Wereldoorlog. Het verhaal van tante Greetje, die Engelse piloten verstoep, maar altijd vriendelijk blijft voor de Duitse soldaten – “ook maar gewone jongens” – en die daardoor na de bevrijding last krijgt, lees je niet met droge ogen.

Terlouw schrijft niet toevallig zo vaak over de Tweede Wereldoorlog. Je hoort wel eens dat Terlouw een moraliserend schrijver is. Hij spreekt dat zelf niet tegen. De Tweede Wereldoorlog is voor hem niet alleen de periode waarin hij opgroeide, maar ook een tijdvak dat zich bij uitstek leent om de grote maatschappelijke vragen aan op te hangen: wat is goed en kwaad, wat is de aard van de mens, hoe overleven goede mensen kwade systemen ... Vermoedelijk liggen de wortels van zijn maatschappelijke en politieke engagement ook in die periode. Net omdat de oorlog hem leerde dat “het een dun laagje beschaving is waaronder ons besef van mensenrechten schuilt”, moet er constant voor die mensenrechten worden geijverd, lees je.

In een aantal stukken gaat Terlouw dieper in op waar hij en zijn partij voor staan. D66 heeft zich pas laat en enigszins schoorvoetend tot het liberalisme bekeerd; de partij liet zich er altijd op voorstaan dat ze ideologisch was. Terlouw noemt zich sociaal-liberaal en omschrijft D66 als “een partij met het hart links en het hoofd rechts”. Hij is voor een “kleine maar sterke overheid”: de markt is op velerlei terreinen een uitstekend orderingsmechanisme, maar kan niet zonder een goed functionerende overheid. De overheid heeft, aldus Terlouw, drie hoofdtaken: “Veiligheid garanderen, rechtvaardigheid bevorderen en de toekomst bewaken”. Die dingen kun je niet aan de markt overlaten, daar moet de politiek de randvoorwaarden bepalen. Liberalisme, lees je ook, gaat voor hem toch vooral over de emancipatie van de burger. En, opmerkelijk, daarbij hoort ook verantwoordelijkheid: “Geef mensen verantwoordelijkheid, vraag verantwoordelijkheid van ze. Het hebben van plichten is een recht.”

De sterkste stukken gaan over verkeersveiligheid en over energiebeleid. Ze lezen als goed doortimmerde pleidooien voor de kracht van analytisch denken. Maar Terlouw – een gepromoveerd kernfysicus – is zich ook bewust van de verschillen tussen politiek en wetenschap, tussen wat kan en wat zou moeten. Terlouw is radicaal, maar pragmatisch. De natuur van de mens kun je niet veranderen, merkt hij op, daarom moet je de instituties aanpakken. Dat geldt in het verkeer, waar campagnes die gedragsverandering beogen veel minder succes hebben dan het eenvoudig aanleggen van rotondes en verkeersveiligheid. En dat geldt in de politiek, waar je beter kunt vertrouwen op de democratische controle van het beleid dan op de goede inborst van de bewindvoerders. Maar Terlouw is zich ook bewust van de onmacht van democratische politiek om dat te doen wat, met het oog op de lange termijn, moet gebeuren.

Terlouw pleit voor het gebruik van duurzame energie. Hij legt bevattelijk uit dat de zon iedere veertig minuten het aardoppervlak voorziet van een hoeveelheid energie die gelijk is aan het totale jaarverbruik van de gehele levende mensheid. Technisch en economisch gesproken is de overgang naar duurzame energie “niet echt ingewikkeld”, stelt hij. Politiek wel: de belangen van grote bedrijven en de vermeende belangen van individuele naties houden de overgang naar duurzame energie tegen.

“Organisaties zijn te star om noodzakelijke veranderingen tot stand te brengen.”

Terlouw houdt van taal en van redelijk debat. In het boek vind je mooie stukken over het Nederlands – geen kleine taal: nummer vijfendertig in de wereldtaalarangorde, heeft Terlouw berekend – en over het gebruik van ambtelijk jargon. *Hoed u voor mensen die iets zeker weten* is, naar mijn smaak, toch te veel een bundeling gelegenheidsstukken. Ik had liever meer gelezen over de politicus Terlouw. Maar dat zou dan vermoedelijk weer geen recht hebben gedaan aan de veelzijdigheid van de persoon Terlouw.

PATRICK STOUTHUYSEN

JAN TERLOUW, *Hoed u voor mensen die iets zeker weten. Gedachten over politiek, wetenschap en kunst*, Lemniscaat, Rotterdam, 2011, 250 p.